

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział I. Problem tożsamości narodowej na ziemiach niemieckich w XIX w. i pierwszym trzydziestoleciu XX w.	35
1. „Naród” jako kategoria pojęciowa	35
2. Dychotomia pojęć „cywilizacja” i „kultura” w niemieckim dyskursie narodowym w XIX w.	38
2.1. Inteligencja mieszczańska (<i>Bildungsbürgertum</i>) jako nośnik idei narodowych	40
2.2. Pojęcie „wspólnoty” jako determinantu dyskursu narodowego	45
3. <i>Volk</i> i <i>Nation</i> — ewolucja pojęć w niemieckim dyskursie narodowym XIX w. i pierw- szego trzydziestolecia XX w.	47
3.1. Johann Gottfried Herder i romantyczny nacjonalizm	49
3.2. Johann Gottlieb Fichte, Friedrich Ludwig Jahn, Ernst Moritz Arndt — nacjona- lizm polityczny	56
3.3. <i>Vormärz</i>	70
3.4. Wiosna Ludów — koniec romantycznej fazy w definiowaniu narodu wyobrażo- nego	76
3.5. Droga ku państwu	79
3.5.1. Rola historii jako dyscypliny naukowej w niemieckim dyskursie narodo- wym	79
3.5.2. Zjednoczenie Niemiec — czas przeddefiniowania kluczowych kategorii pojęciowych niemieckiego dyskursu narodowego: „cywilizacja”, „kultu- ra”, <i>Volk</i> , <i>Nation</i>	82
3.5.3. Narodziny volkizmu	88
3.6. Czasy wilhelmińskie — między modernizmem a nacjonalizmem	95
3.7. I wojna światowa — czas „narodzin narodu”?	100
3.8. Antyteza „cywilizacja–kultura” w niemieckim dyskursie narodowym czasu Republiki Weimarskiej	107
3.9. Rola idei „rewolucji konserwatywnej” w niemieckim dyskursie narodowym lat 20. XX w.	109
3.10. Nazistowska koncepcja narodu — redefinicja pojęć <i>Volk</i> i <i>Nation</i> (lata 20. XX w.)	113
3.11. <i>Deutschum</i> — ikona niemieckiego dyskursu narodowego czasów Republiki	120
Podsumowanie	127
Rozdział II. Geneza narodzin idei ochrony stron ojczystych w kontekście niemieckiego pro- jektu narodowego	133
1. Kluczowe kategorie pojęciowe idei ochrony stron ojczystych	135

1.1. <i>Heimat</i> — geneza pojęcia w kontekście projektu narodowego spod znaku Heimatschutz	135
1.2. <i>Landschaft</i> (krajobraz)	142
1.3. <i>Heimatgeschichte</i> (historia ziemi ojczystej) — poznanie przeszłości	153
Podsumowanie	171
Rozdział III. Protagoniści ruchu ochrony stron ojczystych w Niemczech	175
1. Ernst Rudorff	175
2. Hugo Conwentz	180
3. Paul Schultze-Naumburg	187
Podsumowanie	190
Rozdział IV. Powstanie Związku Ochrony Stron Ojczystych	191
Podsumowanie	198
Rozdział V. Powstanie Śląskiego Związku Ochrony Stron Ojczystych	203
Podsumowanie	217
Rozdział VI. Założenia programowe Heimatschutz w praktyce przed I wojną światową	219
1. Śląski Związek Ochrony Stron Ojczystych w walce ze zniekształcaniem krajobrazu	219
2. Idea Heimatschutz a doradztwo budowlane	227
2.1. Doradztwo budowlane Związku Ochrony Stron Ojczystych	227
2.2. Doradztwo budowlane Śląskiego Związku Ochrony Stron Ojczystych	230
3. Architektura a ruch ochrony stron ojczystych w Niemczech	236
3.1. Architektura a ruch ochrony stron ojczystych na Śląsku	241
4. Idea Heimatschutz a opieka nad zabytkami w Niemczech	259
4.1. Opieka nad zabytkami w działalności Śląskiego Związku Ochrony Stron Ojczystych	267
5. Ruch Heimatschutz a ochrona przyrody przed I wojną światową	274
5.1. Śląski Związek Ochrony Stron Ojczystych a ochrona przyrody	289
5.1.1. Komitety ds. opieki nad pomnikami przyrody a śląski ruch Heimatschutz	293
5.1.1.1. Komitet Krajobrazowy Legnicy i Przyległych Powiatów	299
5.1.1.2. Komitet Krajobrazowy Opieki nad Zabytkami Przyrody Karkonoszy i Izerów	305
5.1.1.3. Komitet Krajobrazowy Górnego Śląska	310
5.1.1.4. Komitet Krajobrazowy Górnych Łużyc	311
5.1.1.5. Komitet Krajobrazowy Nysy i Okolic	313
5.1.1.6. Podsumowanie	313
6. Manifestacja idei Heimatschutz w działalności Śląskiego Związku Ochrony Stron Ojczystych podczas Wystawy Stulecia w 1913 r.	315
Podsumowanie	330
Rozdział VII. Idea Heimatschutz i Niemiecki Związek Ochrony Stron Ojczystych podczas I wojny światowej	337
1. Działalność Śląskiego Związku Ochrony Stron Ojczystych podczas I wojny światowej	349
Podsumowanie	372
Rozdział VIII. Śląski Związek Ochrony Stron Ojczystych w latach 20. XX w.	375
1. Niemiecki ruch Heimatschutz w okresie Republiki Weimarskiej — charakterystyka ogólna	375
2. Śląski Związek Ochrony Stron Ojczystych w latach 20. XX w.	381
2.1. Śląski Związek Ochrony Stron Ojczystych w pierwszej połowie lat 20.	383
2.1.1. Zmiany organizacyjne	383

2.1.2. Nowy program	384
2.1.3. Władze Związku	388
2.1.4. Główne kierunki działań	389
3. Śląski Związek Ochrony Stron Ojczystych w drugiej połowie lat 20. XX w.	396
3.1. Rok 1925 — kierunek na „nowoczesność”	396
3.2. Władze Związku	399
3.3. Formy aktywności	402
4. Śląski Związek Ochrony Stron Ojczystych a problemy architektoniczne i budowlane w latach 20.	411
4.1. Działalność komisji budowlanej i komisji ds. osiedli	411
4.2. Działalność komitetu (biura) doradczego ds. kolorystyki i barwnego budownictwa	420
5. Śląski Związek Ochrony Stron Ojczystych w walce z samowolą reklamową	423
6. Śląski Związek Ochrony Stron Ojczystych a opieka nad cmentarzami	429
7. Działalność związkowej komisji upamiętniania wojny	434
8. Śląski Związek Ochrony Stron Ojczystych a ochrona przyrody	437
9. Głos Śląskiego Związku Ochrony Stron Ojczystych w dziedzinie pedagogiki narodowej	449
10. Głos Śląskiego Związku Ochrony Stron Ojczystych na temat sztuki kościelnej	459
11. Dzień Opieki nad Zabytkami i Ochrony Stron Ojczystych we Wrocławiu (20–25 września 1926 r.)	462
12. Śląski Związek Ochrony Stron Ojczystych a inne organizacje spod znaku Heimatschutz	479
12.1. Organizacje ochrony stron ojczystych północnych powiatów Dolnego Śląska	480
12.2. Bolesławiecki Związek Ochrony Stron Ojczystych	484
12.3. Wspólnota Pracy Wiedzy o Ojczyźnie w Ząbkowicach Śląskich	488
12.4. Związek Opieki nad Pomnikami Natury i Ochrony Stron Ojczystych w Legnicy	491
Podsumowanie	501
Rozdział IX. Śląski Związek Ochrony Stron Ojczystych a problematyka Górnego Śląska	503
1. Wystawa <i>Praca i kultura na Górnym Śląsku</i>	507
2. Śląski Związek Ochrony Stron Ojczystych a ruch Heimatschutz na Górnym Śląsku	513
3. Ojczyźniane wspólnoty pracy	523
Podsumowanie	528
Rozdział X. Formy popularyzacji idei Heimatschutz na Śląsku (wybrana problematyka)	531
1. Wiedza o ziemi ojczystej (<i>Heimatkunde</i>) w idei ochrony stron ojczystych	531
1.1. Geneza <i>Heimatkunde</i> na ziemiach niemieckich	531
1.2. <i>Heimatkunde</i> w niemieckiej oświacie czasów Cesarstwa (ze szczególnym uwzględnieniem Śląska)	541
1.3. <i>Heimatkunde</i> w niemieckiej oświacie czasów Republiki (ze szczególnym uwzględnieniem Śląska)	565
1.4. <i>Heimatsbuch</i> jako środek popularyzacji wiedzy o małej ojczyźnie na przykładzie Śląska	585
1.5. Podsumowanie	595
2. Przedstawienia ojczyźniane (<i>Heimatspiele</i>)	598
3. Muzeum ziemi ojczystej (<i>Heimatsmuseum</i>) jako element ruchu Heimatschutz	604
3.1. Geneza muzeum ziemi ojczystej w Niemczech	604
3.2. Muzeum ziemi ojczystej w czasach Cesarstwa i Republiki (komparacja idei na przykładzie Śląska)	610
3.3. Muzeum ziemi ojczystej — idea a praktyka na Śląsku	621
3.4. Podsumowanie	628

4. Czasopisma ojczyźniane (<i>Heimatzeitschriften</i>)	628
4.1. „Der Kunstwart” i Dürerbund	632
4.2. „Schlesien. Illustrierte Monatsschrift zur Pflege heimatlicher Interessen”	636
4.2.1. „Niederschlesien”	639
4.2.2. „Schlesien. Halbmonatsschrift für Heimatschutz und Heimatkultur, Werkblatt der Schlesierzentrale der Beratungsstelle für Heimatpflege und Organisation für Heimatbildung”	641
4.3. „Schlesische Heimat-Blätter”	645
4.4. Czasopisma związkowe spod znaku idei Heimatschutz	652
4.4.1. „Mitteilungen des Schlesischen Bundes für Heimatschutz”	653
4.5. „Schlesische Monatshefte”	661
4.6. „Der Oberschlesier”	671
4.7. Kalendarze ojczyźniane (<i>Heimatkalendern</i>)	680
4.8. Podsumowanie	692
Zakończenie	695
Bibliografia	711
Zusammenfassung	757
Indeks nazwisk	759
Indeks nazw geograficznych	767